

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
Корця Миколи Савича на дисертаційну роботу та автореферат
Бахмат Наталії Валеріївни «Теоретичні і методичні засади педагогічної
підготовки вчителів початкової школи в умовах інформаційно-
освітнього середовища вищого навчального закладу», подану на
здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

У останні роки спостерігається поява необхідності у реалізації принципово нових підходів у визначення цілей та задач освіти; перегляду змісту освіти, пошуку нових форм, методів і засобів навчання. У зв'язку із зазначеним, нині помітної значимості набуває проблема підготовки вчителів у вищих навчальних закладах та, відповідно, формування їхніх професійних якостей у процесі навчання. На сучасному стані розвитку національної системи педагогічної освіти зростають вимоги до їхньої практичної та теоретичної педагогічної підготовленості. Формується потреба у нових учителях з цілісним баченням професійної діяльності, які здатні до самостійного прийняття рішень та володіють спеціальними вміннями і навичками взаємодії й спілкування, сформованими у процесі їх педагогічної підготовки.

Сучасність формує перед учителями низку вимог до професійно значущих особистісних якостей, які характеризують інтелектуальну й професійну сторони особистості педагогів, здійснюють вплив на результат їхньої фахової діяльності і розкривають індивідуальний стиль кожного педагога.

Окремо слід визнати одну з найважливіших умов модернізації освіти – підготовку вчителів початкової школи. Адже, у житті кожної людини початкова школа є якісно новим етапом особистого розвитку. Початкова шкільна освіта, яка є основою подальшого навчання, характеризується особливостями, що відрізняють її від усіх подальших етапів шкільної освіти. Насамперед, це стосується отримання ґрунтовних початкових знань, сформованості загально-навчальних умінь, навичок і способів діяльності, розвитку пізнавальних інтересів і мотивації. Ефективність навчально-виховного процесу в початковій школі значною мірою залежить від особистості вчителя, рівня сформованості його готовності до перманентного процесу модернізації системи освіти. Саме тому учитель початкової школи має характеризуватися не лише високим рівнем предметних знань, але й ґрунтовними здібностями використання у професійній діяльності інноваційних засобів і форм – готовністю до застосування отриманих знань і умінь у навчально-виховній, соціально-педагогічній, науково-методичній та організаційно-управлінській діяльності.

Відповідно педагогічна підготовка таких учителів потребує своєчасного та неперервного коригування, яке викликане ще й тим, що саме

цього вчителя вважають первинним реалізатором державної політики в площині розвитку і формування майбутнього покоління. Від педагогічної підготовки вчителів початкової школи залежить їхній професіоналізм і якість професійної діяльності, що, в свою чергу, має вплив на формування і розвиток особистості кожного учня. Важливого значення в особистісному становленні майбутнього педагога набуває власне педагогічна підготовка як основоположна складова усієї системи професійної підготовки.

Для того, щоб результати підготовки вчителів початкової школи відповідали зазначеним вимогам, необхідно активізувати розробку методичних та теоретичних засад педагогічної освіти. Сучасна педагогічна освіта розвивається шляхом формування цілісного уявлення учителя про власну професійну діяльність в умовах інформатизації, саме тому, в останні роки у багатьох вищих педагогічних закладах України у навчальні плани включаються інтегровані курси педагогічних дисциплін із інформаційних технологій. На основі чого цілеспрямовано здійснюється формування професійно важливих якостей майбутніх вчителів, професійної свідомості й поведінки кожного, а також здійснюється позитивний вплив на розвиток особистості.

На підставі вивчення дисертації та автореферату Бахмат Наталії Валеріївни та опублікованих авторкою праць з результатами науково-дослідної роботи визначено, що в її дисертаційному дослідженні розглядається актуальна проблема педагогічної підготовки вчителів початкової школи в умовах інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу.

Відзначимо, що актуальність дослідження Н. В. Бахмат вочевидь підсилюється низкою суперечностей, які чітко окреслені в дисертації та авторефераті. Це суперечності, які виникають між: потребою структуризації компонентів педагогічної підготовки майбутніх вчителів початкової школи та недосконалістю традиційних форм та засобів; зростаючими вимогами до якості й ефективності педагогічної підготовки вчителів і недостатньою розвиненістю навчально-дослідницької діяльності студентів і науково-методичної діяльності викладачів з урахуванням можливостей інформаційних технологій, зокрема, хмарних технологій; широкими можливостями інформаційних технологій і недостатнім рівнем їх використання у педагогічній підготовці вчителів початкової школи; тенденцією інформатизації професійної діяльності вчителів початкової школи та низьким рівнем готовності студентів до використання інформаційних технологій; необхідністю розвитку навчального середовища в умовах інформатизації й недостатньою розробленістю методик впровадження хмарних технологій у процес підготовки вчителів як компонент навчального середовища; соціальним запитом на розвиток креативності вчителів й недостатньою розробленістю форм співтворчості викладача й студентів; необхідністю постійного підвищення рівня педагогічної підготовленості вчителів початкової школи до використання інформаційних технологій як функціонально й особистісно значущого

компонента професійної підготовки й недостатньою сформованістю відповідного середовища.

У дисертації обґрунтовано, що розв'язання зазначених суперечностей потребує вирішення проблеми дослідження, яка полягає в необхідності обґрунтування теоретичних методичних засад педагогічної підготовки вчителів початкової школи як багатоаспектної відкритої динамічної системи, пошуку методологічних підходів, концептуальних положень, принципів, які сприятимуть педагогічній підготовці вчителів початкової школи в умовах інформатизації суспільства. Відтак авторкою розглядаються теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки вчителів початкової школи в умовах інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу.

Актуальність дослідження Бахмат Наталії Валеріївни підкреслюється тим, що її дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, є складником комплексної наукової теми кафедри теорії та методик дошкільної і початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка «Сучасні проблеми загальнопедагогічної й методичної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів початкових класів» (ДР № 0113U004355) та відповідно до Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх початкових закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року (Постанова Кабінету Міністрів України №494 від 13.04.2011 р.). Аналіз основного змісту дисертації дає підстави стверджувати: дисертанткою правильно обрані об'єкт, предмет, мета дослідження, що дозволило грамотно і чітко визначити глобальні завдання, виконати їх у повному обсязі, про що свідчать отримані результати, сформульовані висновки і рекомендації, які поетапно публікувалися в 80 наукових працях, з них: 2 монографії (1 у співавторстві), 11 навчально-методичних посібників (2 у співавторстві), 23 статтях (4 у співавторстві) у виданнях України, включених до переліку фахових у галузі педагогіки, 3 статтях (1 у співавторстві) у зарубіжних виданнях (у тому числі 7 статтях у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 37 тезах (5 у співавторстві) у збірниках матеріалів конференцій (у тому числі 12 у виданнях іноземних держав), 3 методичних рекомендаціях, 1 електронному освітньому ресурсі.

Дисертація Н. В. Бахмат складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (449 літературних джерел (з яких 50 – іноземною мовою) і додатків.

У вступі розглядається науковий апарат дослідження, що є методологічно обґрунтованим; продумана актуальність дослідження обраної проблеми. Об'єктом свого дослідження автор обирає педагогічну підготовку вчителів початкової школи. Сформульовані мета і гіпотеза відповідають змісту дослідження. Чітко і конкретно сформульовано завдання дослідження, обсяг яких цілком відповідає вимогам до докторської дисертації.

Вивчення тексту дисертації дає змогу зробити висновок про те, що

проведене дослідження і здобуті результати мають наукову новизну. Слід наголосити на цінності дослідницьких матеріалів, що мають практичну значущість.

У першому розділі опонованої наукової роботи особливо цінним, на нашу думку, є те, що дисертанткою висвітлено напрацювання попередників, визначено основні етапи розвитку наукової думки за проблемою дослідження. На основі аналізу наукових доробків вчених вирішено невирішені питання та визначено роль і місце у розв'язанні проблеми дослідження. Інтенсивний, динамічний та інноваційний розвиток України бачиться ймовірним за усвідомлення освітою значимості ІКТ для суб'єктів навчального процесу, їх важливості для формування професійних компетентностей учителів; оновлення засобів, методів та форм навчання з метою якісної підготовки учнів до життєдіяльності в умовах інформатизації.

Детальний аналіз результатів теоретичних наукових напрацювань уможливив з'ясування дисертанткою низки суперечностей, які мають місце у педагогічній підготовці сучасного вчителя початкової школи, зокрема, суперечності між потребою у підготовці конкурентоздатного педагога, педагогічна діяльність та професійний рівень якого відповідають принципам, нормам та вимогам інформаційного високотехнологічного суспільства і відсутністю ІТ-орієнтованого педагогічного освітнього середовища, зорієнтованого на його педагогічну підготовку. Йдеться про формування сучасного, ІТ-орієнтованого навчального середовища вищого навчального закладу, яке авторка пропонує розглядати як основу неперервності педагогічної підготовки сучасних, конкурентоздатних учителів початкової школи. З'ясовано, що потребує теоретичного обґрунтування й сучасного динамічного організаційно-методичного забезпечення процес педагогічної підготовки, спрямованої на формування професійної компетентності, яка забезпечуватиме готовність вчителя до мобільних змін та адаптації професійної діяльності відповідно до вимог суспільства, яке динамічно та неперервно розвивається. Наталія Валеріїна з'ясувала, що незважаючи на наявність значної кількості педагогічних досліджень, проблема проектування ІТ-орієнтованого педагогічного освітнього середовища педагогічної підготовки вчителів початкової школи ще не стала об'єктом окремого дослідження, за результатами якого можна робити теоретичні висновки і впровадження яких у практику вищих навчальних закладів надасть можливість суттєво поліпшити якість педагогічної освіти. Розгляд наукових досліджень дає підстави констатувати, що окреслена проблема ще не стала предметом цілісного педагогічного дослідження. Зокрема, не було: виявлено закономірності розвитку інформаційних технологій та педагогіки як науки та дисципліни; здійснено комплексного дослідження сучасного стану педагогічної підготовки вчителів початкової школи у вищих навчальних закладах з огляду на перспективу застосування інформаційних технологій, зокрема хмарних технологій тощо.

Не викликає сумнівів, що вагомим науковим внеском здобувачки є описання в другому розділі дисертації загальної методики дослідження

проблеми педагогічної підготовки вчителів початкової школи, детальне вивчення особливості педагогічної підготовки вчителів початкової школи у вищих навчальних закладах України за різних організаційних форм та зарубіжний досвід педагогічної підготовки вчителів початкової школи.

Розгляд сучасного стану педагогічної підготовки вчителів початкової школи з огляду на застосування хмарних технологій у вищих навчальних закладах дисертанткою було здійснено у кілька етапів та за кількома напрямками, що засвідчило потребу в пошуку та формуванні випереджувальних моделей педагогічної підготовки таких вчителів, цілепокладанням яких є спрямованість на вільний розвиток суб'єктів навчального процесу, право вибору майбутніми учителями власної концепції професійної діяльності в умовах інноваційного освітнього середовища. Основою та механізмом випереджувального розвитку вищої педагогічної освіти в Україні із забезпеченням означених можливостей та вирішення виокремлених суперечностей на сьогоднішній день можуть стати інформаційні технології. На підставі вивчення практики педагогічної підготовки вчителів початкової школи виявлено істотні недоліки в цьому процесі. Зокрема, проведені розвідки свідчать, що вищі навчальні заклади не створюють організаційних умов забезпечення достатнього рівня особистісної та професійної педагогічної підготовки вчителів до формування його інноваційних якостей як професійних, так і особистісних: конкурентоздатності, вміння динамічно та неперервно професійно розвиватися, знання відповідних шляхів особистісного розвитку, навичок творчо та креативно діяти за доцільного використання ІТ тощо.

Результати ретроспективного аналізу змісту педагогічної підготовки в Україні дозволили обґрунтувати її періодизацію та особливості поетапного розвитку, з якими безпосередньо пов'язане становлення та розвиток підходів навчання педагогіки вчителів початкової школи як окремого напрямку.

Третій розділ роботи присвячено окресленню особливостей підготовки конкурентоспроможного вчителів початкової школи в умовах інформаційно-технологічного середовища вищого навчального закладу; уточнено та виокремлено організаційно-педагогічні умови проектування навчального середовища підготовки конкурентоздатних учителів початкової школи; визначено концептуальні засади проектування хмарно - орієнтованого середовища педагогічної підготовки вчителів як версії ІТ - орієнтованого освітнього середовища. Виходячи із значеного, викарбувалася потреба у розв'язанні проблеми проектування хмарно - орієнтованого середовища педагогічної підготовки вчителів початкової школи та відповідної моделі. Реалізація концепції проектування хмарно-орієнтованих технологій вчителів початкової школи потребує розроблення відповідного навчально-методичного забезпечення, що враховувало б концептуальні ідеї дослідження, вимоги системної, цілеспрямованої, модульної організації матеріалу.

У **четвертому розділі** розкрито концептуальні засади педагогічної підготовки вчителів початкової школи в умовах інформаційно-освітнього

середовища вищого навчального закладу. Визначальними у розроблені моделі педагогічної підготовки вчителів початкової школи в умовах інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу стало проектування хмарно – орієнтованого середовища педагогічної підготовки. Заслугове на увагу створена авторська модель системи педагогічної підготовки вчителів початкової школи в умовах інформаційно-освітнього середовища вищих навчальних закладах. Не викликає сумнівів статистичне доведення показників навчання в умовах інформаційно-освітнього середовища, що дає кращі показники міцності знань, ніж традиційна система чи система з використанням елементів навчання в хмарно – орієнтованому середовищі. Результати підсумкового контролю (тестування та діагностичних контрольних робіт), як і результати відтермінованого контролю, показали значний позитивний вплив розробленої моделі системи педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу. Розроблений проект хмарно - орієнтованого середовища педагогічної підготовки вчителів початкової школи упроваджується у систему педагогічної підготовки вчителя початкової школи в умовах інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу та реалізується як неперервний педагогічний процес. Його виконання передбачає використання комплексу педагогічних впливів і реалізується через алгоритм, який описує процедуру поетапного оволодіння студентами видами педагогічної діяльності: навчальним, виховним, організаційним, інформаційним та дослідницьким у процесі вивчення вибіркової дисципліни «Методика організації професійної діяльності вчителя в умовах інноваційного освітнього середовища» та педагогічних практик.

Якісна педагогічна підготовка майбутнього конкурентоздатного вчителя початкової школи реалізується, якщо зміст дисциплін педагогічної підготовки буде сформовано згідно з дидактичними принципами. Автором запропоновано неперервну, динамічну відкриту організацію педагогічної підготовки в умовах інформаційно-освітнього середовища як систему, складниками якої є підсистеми, що розкривають загальне, спеціальне, особистісне та дисциплінарне спрямування.

Використання хмарно-орієнтованого середовища педагогічної підготовки створює оптимальні передумови для неперервного та логічного формування інноваційної системи підготовки майбутніх учителів початкової школи: вчителя-винахідника, вчителя-модернізатора та вчителя-професіонала. Цільовим призначенням проекту стала його спрямованість на вдосконалення змісту і структурування навчання педагогічних дисциплін з метою обґрунтування системної організації підготовки таких вчителів як конкурентоздатних фахівців.

У п'ятому розділі описано методологічні підходи до проведення експериментальної частини дослідження, планування експериментальної діяльності, методи і засоби отримання емпіричних даних та їх статистичного опрацювання з метою перевірки ефективності впровадження моделі системи

педагогічної підготовки вчителів початкової школи в умовах інформаційно-освітнього середовища.

Обґрунтовано вибір експериментальних методів дослідження та методів опрацювання отриманих результатів з метою збільшення їх інформативності; подано результати аналізу здобутих експериментальним шляхом даних, їх статистичного опрацювання; формулювання основних висновків та рекомендацій щодо впровадження хмарно-орієнтованих технологій вчителів початкової школи, визначення перспективи подальших досліджень означеної проблеми.

З огляду на викладене, констатуємо, що є підстави класифікувати дисертацію Бахмат Наталії Валеріївни як завершене, самостійне дослідження, що містить нові наукові положення, має теоретичне та практичне значення.

На основі здійсненої експертизи, доходимо таких висновків:

- подана до захисту дисертаційна праця Н. В. Бахмат свідчить про належну наукову компетентність автора, його вміння вирішувати актуальні проблеми професійної освіти та успішно працювати над її здійсненням;
- наукову новизну дослідження становлять розроблені автором основні напрями та чинники формування інформаційно-освітнього середовища ВНЗ (логічне залучення інформаційних технологій, зокрема хмарних сервісів, включення їх різновидностей до всіх видів діяльності викладача з метою сприяння взаємодії між суб'єктами навчально-виховного процесу, підвищення якості освіти, збільшення доступу до рівних освітніх можливостей кожного студента); розроблено модель системи педагогічної підготовки вчителів початкової школи в умовах інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу, що містить блоки: концептуально-змістовий, організаційно-технологічний; діагностико-результативний; експериментально реалізовано модель цієї системи;
- результати дослідження можуть бути впроваджені у практику роботи ВНЗ, у розробленні навчально-методичного забезпечення викладання педагогічних дисциплін для студентів різних спеціальностей; стати науковою базою для подальшого вдосконалення й модернізації навчально-виховного процесу, у системі підвищення кваліфікації вчителів та викладачів ВНЗ.

Позитивно оцінюючи дисертацію Н. В. Бахмат, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання:

1. Вважаємо, що автором занадто побіжно розкрито поняття «конкурентоспроможність», хоча воно є центральним у дисертації.
2. Дисертантка справедливо відзначає певну недосконалість традиційних методик педагогічної підготовки вчителів початкової школи, однак у розробленні інтегрованого навчально-методичного комплексу недостатньо впевнено обґрунтовує вибір загальних дисциплін, які він включає.
3. Привертає увагу те, що вказуючи на професійну зорієнтованість процесу педагогічної підготовки вчителів початкової школи, дисертантка загалом вдало окреслила коло фундаментальних та практичних задач сучасного конкурентоздатного вчителя, проте, у їх формуванні надто скупо окреслює зміст фундаментальних дисциплін.

4. У висновках до розділів дисертаційного дослідження відсутні посилання на наукові роботи автора, зміст яких висвітлює наведені у розділах наукові й практичні результати.

5. На нашу думку, здійснюючи аналітичний огляд зарубіжного досвіду з окресленої у роботі проблеми (другий розділ), бажано було б описати, які саме аспекти мали найбільший вплив на прийняття авторських рішень (четвертий розділ).

6. Дисертантка, вирішуючи досить актуальну інноваційну для педагогіки проблему, чомусь не розкриває можливостей використання авторської моделі у подальшій професійній діяльності вчителів початкової школи. За нашим баченням, якщо мова йде про використання хмарних сервісів, практикуючі вчителі мають отримувати відкритий доступ до спільної бази даних (віртуальних бібліотек) і після закінчення ВНЗ з метою неперервного підвищення їхнього професійного рівня.

Ці зауваження можуть мати дискусійний характер, і тому зазначимо, що це суттєво не позначається на загальній позитивній оцінці проведеного дослідження. Загалом дисертаційна робота Наталії Валеріївни Бахмат безсумнівно є самостійною і цілком завершеною працею; відзначається незаперечною актуальністю, науковою новизною, теоретичною і практичною значущістю; містить значні наукові доробки, нові, раніше незахищені наукові положення й обґрунтовані висновки, що в повній мірі висвітлено у наукових фахових виданнях.

Результати дослідження є раціональними для розв'язання проблеми педагогічної підготовки вчителів початкової школи в умовах інформаційно-освітнього середовища.

За актуальністю та змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу, новизною та практичним значенням її основних результатів з теми «Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки вчителів початкової школи в умовах інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу» відповідає вимогам, що висуваються нормативними документами АК МОН України до докторських дисертацій, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

**доктор педагогічних наук, професор,
проректор із науково-педагогічної та
адміністративно-господарчої роботи,
професор кафедри загальнотехнічних
дисциплін Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова**

